

Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
Кафедра народних інструментів

«ПОГОДЖУЮ»

Гарант освітньо-професійної
програми, доцент

 Я. ОЛЕКСІВ

” 25 ” червня 2021 року

«ПОГОДЖУЮ»

Декан факультету оркестрових
інструментів, доцент

 Т. ЛАЗУРКЕВИЧ

” 25 ” червня 2021 року

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи, професор

 М. КУШНІР

” 25 ” червня 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СПЕЦІАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Ступінь вищої освіти	Бакалавр
Галузь знань	02 Культура і мистецтво
Спеціальність	025 Музичне мистецтво
Освітньо-професійна програма	Музичне мистецтво
Профілізація	Сопілка
Статус	Обов'язкова компонента циклу дисциплін фахової професійно-практичної підготовки (ОК 3.16.1)
Загальний обсяг	24 кредити ЄКТС (720 годин)
Форма підсумкового контролю	Атестаційний екзамен
Термін викладання	1-8 семестри
Факультет	Оркестрових інструментів
Форма навчання	Денна

Львів 2021

Робоча програма навчальної дисципліни «Спеціальний інструмент» для профілізації «сопілка» з галузі знань 02 Культура і мистецтво зі спеціальності 025 Музичне мистецтво оновлена відповідно до освітньо-професійної програми «Музичне мистецтво» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженою Вченою Радою ЛНМА імені М. В. Лисенка від 26 травня 2021 року (Протокол № 1).

Розробники:

КОРЧИНСЬКИЙ Мирослав Титович – професор; заслужений діяч мистецтв України

КОРЧИНСЬКА Божена Мирославівна – кандидат мистецтвознавства, ст.викл. кафедри народних інструментів

Робоча програма навчальної дисципліни «Спеціальний інструмент» (сопілка) затверджена на засіданні кафедри народних інструментів

від ”_18_” __червня__2021 р., протокол №_9_

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою даного курсу є підготовка високопрофесійних фахівців, які володіють навичками виконавської діяльності зокрема та музичного мистецтва загалом.

Основним **завданням** дисципліни є навчання студентів специфіки гри на спеціальному інструменті, зокрема українській поздовжній флейті (сопілці) та професійному застосуванні набутих ними знань і навичок у майбутній фаховій виконавській та педагогічній діяльності.

2. КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКИМИ ПОВИНЕН ОВОЛОДІТИ ЗДОБУВАЧ

2.1 Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК1.**Здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово
- ЗК2.**Здатність розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК3.**Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК4.**Здатність до розв'язання проблем.
- ЗК5.**Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК6.**Здатність до міжособистісної взаємодії.
- ЗК7.**Здатність до критики та самокритики.
- ЗК8.**Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК9.**Здатність до шанобливого й дбайливого ставлення до історичної спадщини і культурних традицій.
- ЗК10.**Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК12.**Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- ЗК13.**Здатність працювати самостійно, виявляти ініціативу та лідерські якості.
- ЗК14.** Здатність до використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК15.**Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК16.**Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- ЗК17.**Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

2.2 Спеціальні (фахові) компетентності (СК)

- СК1.**Здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва.
- СК2.**Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у творчо-виконавській діяльності.
- СК3.**Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва.
- СК4.**Здатність використовувати знання про основні закономірності й сучасні досягнення у теорії, історії та методології музичного мистецтва.
- СК5.**Здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності.
- СК6.**Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності.
- СК7.**Здатність володіти науково-аналітичним апаратом та використовувати професійні знання у практичній діяльності.
- СК8.**Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу.
- СК9.**Здатність застосовувати базові знання провідних музично-теоретичних систем та концепцій.
- СК10.**Здатність оперувати професійною термінологією.
- СК11.**Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі практичної діяльності.
- СК12.**Здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків.
- СК13.**Здатність демонструвати базові навички ділових комунікацій.
- СК15.**Здатність використовувати засоби масової інформації для просвітництва, популяризації та пропаганди досягнень музичної культури.
- СК16.**Здатність застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології музикознавчої, виконавської, композиторської, диригентської, педагогічної діяльності.
- СК17.**Здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній педагогіці.

3. ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- РН1.**Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність володіння інструментом (голосом) на належному фаховому рівні під час творчо-виконавської діяльності.
- РН2.**Володіти методами та навичками ансамблевої гри / хорового співу, репетиційної роботи та концертних виступів.
- РН3.**Демонструвати різні методики удосконалення творчо-виконавської діяльності.
- РН4.**Аналізувати музичні твори з виокремленням їх належності до певної доби, стилю, жанру, особливостей драматургії, форми та художнього змісту.
- РН5.**Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.
- РН8.**Демонструвати володіння музично-аналітичними навичками в процесі створення виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.

PH10. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

PH11. Вміти здійснювати педагогічну діяльність.

PH12. Використовувати на професійному рівні методи та прийоми викладання гри на інструменті / вокалу / диригування / теорії, історії музики / композиції.

PH13. Демонструвати музично-теоретичні, культурно-історичні знання з музичного мистецтва.

PH14. Демонструвати аргументовані знання з особливостей музичних стилів різних епох.

4. РОЗПОДІЛ ДИСЦИПЛІНИ ЗА СЕМЕСТРАМИ, ГОДИНАМИ ТА ВИДАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

НАЗВА НАВЧАЛЬН ОЇ ДИСЦИПЛ НИ	Розподіл за семестрами			Кількість кредитів ECTS	Кількість годин					Розподіл аудиторних годин за курсами і семестрами							
	Екзамени	Заліки	Атестаційні екзамени		Загальний обсяг	Аудиторних			Самостійна робота	I курс		II курс		III курс		IV курс	
						Всього	у тому числі:			1	2	3	4	5	6	7	8
	лекційні	індивідуальні	Семестри														
	Кількість тижнів в семестрі																
	15																
15																	
Спеціальний інструмент	1-7	8	8	24	720	240		240	480	2	2	2	2	2	2	2	2

Розподіл годин та кредитів по курсах та семестрах

КУРС	СЕМЕСТРИ	Кількість кредитів ECTS	Кількість годин				
			Загальний обсяг	Аудиторних			Самостійна робота
				Всього	у тому числі:		
					лекційні	індивідуальні	
I		6	180	60		60	120
	1	3	90	30		30	60
II	2	3	90	30		30	60
		6	180	60		60	120
III	3	3	90	30		30	60
	4	3	90	30		30	60
IV		6	180	60		60	120
	5	3	90	30		30	60
V	6	3	90	30		30	60
		6	180	60		60	120
VI	7	3	90	30		30	60
	8	3	90	30		30	60

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I – II семестри

Змістовий модуль 1.

ТВОРЧІСТЬ КОМПОЗИТОРІВ РІЗНИХ ЕПОХ (у перекладі для сопілки соло, соло у супроводі фортепіано, гітари, бандури, ін.).

1. Сонати, партити, варіації, фантазії (XVII-XVIII ст., сер. XIX-XX ст.);
2. Оригінальні сопілкові твори малих форм і переклади: В. Камінський, В. Цайтц, М. Корчинський, В. Шумейко, Л. Колодуб, Д. Раксін, М. Легран, ін.
3. Оригінальні блокфлейтові твори великих форм: Г. Ф. Телемана, Г.Ф.Генделя, Й.С. Баха, А.Вівальді, Е. Кремера, А. Геберле, Г.-М. Лінде.

Кількість аудиторних годин 30. Самостійна робота 150 годин.

Змістовий модуль 2.

ТВОРЧІСТЬ КОМПОЗИТОРІВ РАНЬОГО, ВИСОКОГО І ПІЗЬОГО БАРОКО (в оригіналі, якщо твір написаний для блокфлейти і в перекладі, якщо для флейти, чи скрипки).

1. Танці, річеркари, димінуції (Дж.Бассано, М.Мерсен, М.Преторіус);
2. Сюїти, варіації (А. Кореллі, Г.Персел).
3. Сонати (Дж.Бонончіні, Ж.-Б.Люллі, А.Кальдара, Й.С.Бах, Г.Ф.Телеман).

Кількість аудиторних годин 30. Самостійна робота 150 годин.

III – IV семестри

Змістовий модуль 3.

МУЗИКА XVIII ст. -XIX ст. – твори для чакана чи флажолета в оригіналі, (Е.Кремер, А. Геберле, А.Діабеллі, К. Кройтцер, Я.Лавотта, Й.Штраус), твори для флейти чи скрипки у перекладі (Й.Кванц, Ф.Джемініяні, М.Блаве, Л.ван Бетховен, А.Фюрстенау, Й.Андерсен, Ф.Бенда, Е.Кьоллер).

МУЗИКА XX ст. – оригінальні твори для сопілки українських і польських композиторів (М. Корчинський, В. Шумейко, М. Топоровський); транскрипції творів для флейти, скрипки, фортепіано, вокалу (Е.Саті, Ф. Крайслер).

Кількість аудиторних годин 30. Самостійна робота 150 годин.

Змістовий модуль 4.

МУЗИКА УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ РІЗНИХ ПЕРІОДІВ – оригінальні твори для сопілки і транскрипції з різних інструментів:

1. Циклічні форми – М. Березовський, Д. Бортнянський, Т.Ростимашенко, В. Польовий, Л. Донник, Є. Льонко.
2. Твори малих форм – М. Лисенко, С. Людкевич, В. Барвінський, Б. Лятошинський, Ф. Якименко, Н. Нижанківський, Є.Козак, В.Камінський, Є.Льонко, Б. Буєвський, В. Цайтц, Т. Ростимашенко, Л. Донник, К. Мясков, В. Губа, І. Вимер, Ю. Алжнев, Б. Котюк, Л.Дума, М. Корчинський).
3. Розгорнуті композиції, аранжування творів XVII ст.. – М. Дилецький, аноніми.

Кількість аудиторних годин 30. Самостійна робота 150 годин.

V –VI семестри

Змістовий модуль 5.

ФОЛЬКЛОРНІ КОМПОЗИЦІЇ В ОБРОБЦІ ДЛЯ СОПІЛКИ:

1. Великі форми (фантазії, рапсодії, варіації) – В. Попадюк, Д. Демінчук, В. Гуцал, М. Корчинський, ін.
2. Твори малої форми (п'єси, польки, танці) – Є. Козак, М. Корчинський, В. Шумейко;
3. Традиційні композиції інших народів і обробки (молдавські, румунські, польські, ірландські) – В. Йову, С. Лункевич, Є.Кроїтору. ін.

Кількість аудиторних годин 60. Самостійна робота 300 годин.

VII –VIII семестри

Змістовий модуль 6

МУЗИКА ЗАРУБІЖНИХ АВТОРІВ XX ст.. (ДЛЯ БЛОКФЛЕЙТИ)

1. Циклічні твори: Г. У. Штепс, Г.-М. Лінде, П. Маї, Г. Позер, Г.Л. Шиллінг, Е. Солліма, В. Міхель, Ц. Брезген, М. Мауте, М. Цангаузен
- 2.Твори малих форм: Г. У. Штепс, О. Бук, Т. Якоб, М. Ішіі, К. ван Стінхавен, К. Боке, Г. Генцмер, Г. Браун, М. Бауман.

Кількість аудиторних годин 60. Самостійна робота 120 годин.

Всього: аудиторних годин 240; самостійна робота - 480 годин.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сумарна шкала оцінювання здобувача з навчальної дисципліни

СУМА БАЛІВ ЗА ВСІ ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання здобувача з семестрового екзамену та поточного контролю

БАЛИ ЗА ВСІ ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ
45-50	A	відмінно
41-44	B	добре
37-40	C	
32-36	D	задовільно
30-31	E	
18-29	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-17	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерій оцінки є багаторівневим поняттям, яке стосується результату праці студента протягом певного часу. Він складається з об'єктивних та суб'єктивних факторів оцінки. Під "суб'єктивним", в даному випадку, розуміється обдарованість виконавця. Під "об'єктивним" – його ставлення до професії, що виявляється у виконанні даної програми. Базове поняття критерію оцінки – це "художнє враження", яке містить основні компоненти оціночних факторів.

Виконання оцінюється за національною шкалою: відмінно, добре, задовільно, незадовільно.

Відмінно А (90-100) – найвище художнє враження.

Високий ступінь обдарованості: яскрава музикальність та артистизм; міцна виконавська воля та ритмоволя (стабільність виконання). Володіння звуком належної якості, динамікою, виявлення належного розуміння особливостей стилістики виконуваних творів, відсутність порушень у фразуванні.

Високий ступінь технічної майстерності: блискуча віртуозність, володіння звуковою палітрою, впевнене виконання напам'ять. Володіння правильною технологією виконавського процесу, штриховою технікою, технікою звукоутворення та артикуляцією

Досконале виконання програми: високий рівень складності, зрілість інтерпретації, розуміння стилю та жанру, професійне виявлення особливостей авторського тексту (музикантське мислення). Виявлення артистизму, виразовості, дотримання норм сценічної поведінки;

Високий ступінь обдарованості: яскрава музикальність та артистизм; міцна виконавська воля та ритмоволя (стабільність виконання).

Висока працездатність.

Добре В (82-89), С (74-81) – добре художнє враження.

Добрий ступінь обдарованості: музикальність, артистизм, виконавська воля та ритмоволя (стабільність виконання).

Добрий ступінь володіння технічними ресурсами, володіння різноманітною звучністю.

Добре виконання програми: високий рівень складності, зрілість інтерпретації, розуміння стилю та жанру, професійне виявлення особливостей авторського тексту (музикантське мислення).

Добра працездатність.

Задовільно D (64-73), E (60-63) – посереднє художнє враження.

Середній ступінь обдарованості. Відсутність будь-якого з компонентів: музикальності, артистизму, виконавської волі, ритмоволі (часткова стабільність виконання).

Недостатнє володіння технічними ресурсами, різноманітною звучністю.

Задовільне виконання програми: середній рівень складності, зрілості інтерпретації, розуміння стилю та жанру, недостатнє професійне виявлення особливостей авторського тексту (музикантське мислення).

Середня працездатність.

Незадовільно FX (35-59) – незадовільнє художнє враження
(з можливістю повторного складання екзамену або заліку)

Середній ступінь обдарованості. Відсутність будь-якого з компонентів: музикальності, артистизму, виконавської волі, ритмоволі (часткова або недостатня стабільність виконання).

Недостатнє володіння технічними ресурсами, різноманітною звучністю.

Незадовільне виконання програми: недостатній рівень складності, незрілість інтерпретації, нерозуміння стилю та жанру, непрофесійне виявлення особливостей авторського тексту (музикантське мислення).

Низька працездатність.

Незадовільно F (0-34) – незадовільне художнє враження
(з обов'язковим повторним вивченням матеріалу екзамену або заліку)

Низький ступінь обдарованості. Відсутність музикальності, артистизму, недостатня стабільність виконання. Низьке володіння технічними ресурсами, різноманітною звучністю.

Низький рівень виконання програми: недостатній рівень складності, незрілість інтерпретації, нерозуміння стилю та жанру, відсутність виконавського мислення.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.
2. Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності.
3. Методи контролю (самоконтролю, взаємоконтролю), корекції (самокорекції, взаємокорекції) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.
4. Бінарні, інтегровані (універсальні) методи. *

* Жодна із запропонованих класифікацій не позбавлена недоліків. На практиці викладач з дисципліни «Спеціальний інструмент» (сопілка) інтегрує методи різних структур, утворюючи неординарні (універсальні) методи навчання, які забезпечують оптимальні шляхи досягнення навчальної і творчої мети.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

1. Попередній контроль спрямований на виявлення знань, умінь і навичок студентів з творів, які будуть вивчатися.
2. Поточний контроль здійснюється під час практичних занять з метою перевірки засвоєння попереднього матеріалу і виявлення проблем опанування тими чи іншими навичками.

3. Тематичний контроль здійснюється періодично, після вивчення нової теми чи нового розділу і має на меті систематизацію знань та умінь студентів.
4. Підсумковий контроль проводиться в кінці семестру, а також після закінчення курсу на державному іспиті.

9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Апатський В. Про роль гортані в мистецтві гри на духовому інструменті/В.О.Шейко// Науковий вісник НМАУ: Проблеми методики та виконавства на духових інструментах, К., 2009. – Вип. 83с. – с. 5–11.
2. Арбузова А. Становлення та еволюція виконавської сопілкової школи у Львові: магістерська робота/А.Арбузова; ЛНМУ ім.М.Лисенка. – Л.,2010. – 65 с.
3. Бобровников Є.Грай,музико/Є.Бобровников. – К.:Музична Україна, 1968. –63 с.
4. Богданов В.А. Музикантські цехи в Україні на прикладі львівського і київського музикантських цехів (друга пол. XVI–XIX ст.)/ Валерій Олександрович Богданов/Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистец. Мистецтвознавство. Архітектура. — 2007. — N 12. — С. 11–20.
5. Гуменюк А. І. Іван Скляр: [монографія] – М.: Сов.композитор, 1962. с. 32.
6. Дверій Р. Нове про концертну сопілку//Музика. – 1976. – №4. – с.26 – 27
7. Корчинська-Яскевич Б.М. Витоки і становлення професійної сопілкової культури в українському просторі інструменталізму: дис.на здобуття наук. ступеня канд.мист.: [спец.] 17.00.03 "Музичне мистецтво" / Б. М. Корчинська-Яскевич; Львівська нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. – Львів, 2017. – 200 с.
8. Корчинський М. Академічне сопілкарство – предмет мистецтва і науки / М. Корчинський // Виконавське музикознавство: методологія, теорія майстерності, інтерпретаційні аспекти, Науковий вісник НМАУ вип.. 91, 2010, с. 218– 228
9. Корчинський М. Мистецтво, але яке?/ М.Корчинський//Музика. – №6. – 1980. – с.21 – 22.
- 10.Корчинський М., Спроба історичного вивчення сопілки/ Мирослав Корчинський//Наукові збірки ЛДМУ ім..М.Лисенка. – 2006. – вип.11. – с.154–157Корчинський М./11 методичних етюдів для сопілки/М. Корчинський. – Львів: Сполом, 2008. – 79 с.Корчинський М.,Корчинська В. Методизована програма «Сопілка» [у 2 т.]. – Львівський зональний метод.кабінет учбових закладів мистецтва та к-ри, 1989. – 105 с.
- 11.Корчинський М.Т. Сопілка-бас «Фа» експериментальна та однорідні інструменти серійного виробу: довідка-рецензія [машинопис]/М.Т.Корчинський; [приватний архів автора]. – Львів, 1992. – 9 с.

12. Кушлик Л. Новознайдені музичні інструменти на Бойківщині /Л.Кушлик// Традиційна нар. муз. культура Бойківщини. — Дрогобич, 1996. — Вип. 2. — с.28 — 33.
13. Лисенко М. Народні музичні інструменти на Україні / М. Лисенко / передмова М. Щоголя. — К.: Мистецтво, 1955. — 62 с.
14. Мазур Я. Вправи та етюди для хроматичної сопілки/Я.Мазур. — К.:Муз.Україна, 1979. — 42с.
15. Максимів С. Академічна сопілка та її виконавські аплікатури/ С. Максимів//Мистецтвозн.студії НАНУ, Інст-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського: Театр, музика, кіно,ч.1. (29) — К., 2010. — с.63–70.
16. Максимів С. Розвиток сопілки як академічного інструмента: історія,виконавські виразові засоби: магістерська робота/С.Максимів; ЛНМУ ім.М.Лисенка. — Л.,2007. — 68 с.
17. Маринін І. Історичні витоки створення першого оркестру сопілкарів в Україні/І. Маринін// Музикознавчі студії інституту мистецтв Волинського національного університету ім. Лесі Українки та НМАУ [Зб.наук.пр.] — Луцьк, 2010. — Вип.6. — с.129 — 138.
18. Носов Л. Василь Зуляк: [монографія] — М.: Сов.композитор, 1960. — с.21.
19. Носов Л.Музична самодіяльність Радянської України(1917-1967)/Л.Носов. — К.:Муз.Україна, 1968. — 175с.
20. Скляр І./ Подарунок сопілкарям: [практичний посібник] / І. Скляр. — К.: Мистецтво, 1968. — 56с.
21. Чудак М. М.Сопілкові аплікатури як виконавська категорія [машинопис]/М.М.Чудак [приватний архів автора]. — 1998. — 6 с.
22. Яремко Б. Акустико–ергономічні властивості традиційних карпатських флейт і їх зв'язок з формуванням виконавських стилей// Укр.музикознавство:[наук.–метод.зб.]. — К.: Муз. Україна, 1989. — Вип.24. — с. 17–24.
23. Яремко Б./ Бойківська сопілкова музика (теоретична частина)/Б.Яремко. — Л.: Сполом, 1998. — 126с.
24. Яремко Б. /Роль виконавства у формуванні музичної традиції: на матеріалі української сопілкової музики Прикарпаття: Автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.02 / Київ. держ. консерваторія/ Б. Яремко. — К.,1995. — с.
25. Яремко Б. Сопілкарство Бойківщини/ Б. Яремко// Бойківщина. Т. 2:Матеріали наукової конференції "Бойківщина: віра, культура, цивілізація", присвяченої 75–річчю товариства "Бойківщина" Дрогобич–Трускавець, 28–29 вересня 2002 року / уряд., ред. О. Німилович. — Трускавець : ДП "Укрпол–2", 2004. — 444.
26. Peter H. Blockflöte und ihre Spielweise in Vergangenheit und Gegenwart. — Linau, Berlin–Lichtenfelde,1953.— 80s.